

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalouden koulutusohjelma

Anh Tran

VIHARIKOKSET - RASISTISET MOTIIVIT JA NIIDEN VAIKUTUS RANGAISTUKSEEN KOVENTAVASTI

Opinnäytetyö
Toukokuu 2018

Tekijä

Anh Tran

Nimeke

Viharikokset – rasistiset motiivit ja niiden vaikutus rangaistukseen koventavasti

Tiivistelmä

Suomessa tehdään yhä enemmän viharikoksia, joiden todelliset luvut eivät ole kuitenkaan tiedossa johtuen monien uhrien haluttomuudesta tulla esille asiasta. Viharikos on ajankohtainen aihe, kun otetaan huomioon nykyajan levottomuudet ja vallitseva kasvanut suvaitsemattomuus ei ainoastaan muualla maailmassa, mutta myös Suomessa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, mitkä ovat ne tyypillisimmät viharikokset ja niihin liittyvät rasistiset motiivit ja miten nämä vaikuttavat rangaistukseen koventavasti. Tässä opinnäytetyössä on keskitytty kolmeen eri rikosnimikkeeseen eli kiihottamiseen kansanryhmää vastaan, syrjintään ja kunnianloukkaukseen.

Opinnäytetyö toteutettiin lainopillisella tutkimusmenetelmällä, jonka avulla olin pyrkinyt selvittämään tutkimuskysymyksen oikeudellinen sisältö. Lisäksi tutkimuksessa on hyödynnetty monipuolisesti oikeuskirjallisuutta sekä oikeuskäytäntöä.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että on hyvin hankala näyttää rasistinen motiivi toteen. Koska rangaistuksen koventamisperuste on varsin uusi lainkohta rikoslaissa, on sitä sovellettu hyvin harvoin oikeudessa.

Kieli

suomi

Sivuja

38

Asiasanat

viharikos, kiihottaminen kansanryhmää vastaan, syrjintä, kunnianloukkaus, rangaistuksen koventamisperuste

THESIS
May 2018
Degree Programme in Business Economics

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. 358 13 260 6800

Author

Anh Tran

Title

Hate Crimes – the Racist Motives Behind Them and How They Increase the Severity of the Punishment

Abstract

An increasing amount of hate crimes are being committed in Finland but the actual figures for these crimes are not known because of the victims' reluctance to come forward when faced with a hate crime. Hate crime is a current topic given the present-day's unrest and growing intolerance not only elsewhere in the world but also in Finland.

The purpose of this thesis is to investigate what are the most common hate crimes, the racist motives behind them and how they increase the severity of the punishment as aggravating circumstances. This thesis focuses on three different criminal offences which are agitation against ethnic groups, discrimination and defamation of character.

The research was carried out by using legal research method. The aim was to use the method to solve the legal content of the research question. In addition, various legal theories and case laws have been used to support the study.

These results suggest that it is very hard to prove that there has been a racist motive behind a committed crime. Since increasing the severity of the punishment as aggravating circumstance has been newly added to the Criminal Code of Finland, there are not many court cases reported that have used it to severe the punishment.

Language

Finnish

Pages

38

Keywords

hate crime, agitation against ethnic groups, discrimination, defamation of character, aggravating circumstance

Sisältö

1	Johdanto.....	5
2	Viharikokset – mitä ne ovat?.....	7
2.1	Viharikoksen termin historiasta.....	7
2.2	Rikosilmoitusten seulonta.....	8
2.3	Epäiltyjen viharikosten määrä vuosina 2011–2016.....	10
3	Kiihottaminen kansanryhmää vastaan.....	11
3.1	Sananvapaus kiihottamisrikoksessa.....	14
3.2	Kansanryhmä	15
3.3	Uhkaava, panetteleva tai solvaava viesti.....	16
3.4	Yleisön saatavuus aineistoon	17
3.5	Teon tahallisuus	18
4	Törkeä kiihottaminen kansanryhmää vastaan	19
4.1	Kehottaminen tai houkuttelu vakavaan tai muuhun vakavaan väkivaltarikokseen	20
4.2	Teon törkeyden kokonaisarviointi	20
5	Kunnianloukkaus	21
5.1	Kunnianloukkauksen historiasta	22
5.2	Lain uudistus vuonna 2000 ja vuoden 2013 tarkistus.....	23
5.3	Valheellisen tiedon tai vihjauksen esittäminen sekä kunnianloukkaus halventamalla toista.....	24
5.4	Rangaistusvastuu sekä tahallisuus.....	26
6	Syrjintä.....	27
6.1	Välitön syrjintä	29
6.2	Välillinen syrjintä.....	29
7	Rangaistuksen koventamisperuste	31
8	Pohdinta	33
	Lähteet.....	37

1 Johdanto

Rikos, joka kohdistuu sellaisiin henkilöihin, jotka kuuluvat johonkin kansalliseen, etniseen, uskonnolliseen, seksuaaliseen tai muuhun vastaavaan kansanryhmään kutsutaan viharikokseksi. Näiden motiivina on yleensä viha tai ennakkoluulo kyseistä kansanryhmää kohtaan. (Neuvonen 2015, 22.) Suomen lainsäädännössä ei ole säädetty erikseen viharikoksen käsitettä, mutta rikoslaissa on useita säädöksiä, joiden tunnusmerkistöissä on vihamotiivi (Neuvonen 2015, 117).

Opinnäytetyössä keskityn kolmeen rikosnimikkeeseen: kiihottamiseen kansanryhmää vastaan, syrjintään ja kunnianloukkaukseen. Opinnäytetyön aiheen valitsin sen ajankohtaisuuden vuoksi. Levottomuudet ja vihamielisyydet turvapaikanhakijoita kohtaan sekä kasvava suvaitsemattomuus ovat aiheuttaneet nousun viharikoksissa. Turvapaikanhakijoiden kasvun myötä myös epäiltyjen viharikosten määrässä oli tapahtunut nousua, kun verrataan vuoden 2015 lukuja edellisvuoden lukuihin. Vuoden tarkasteluvälin aikana nousua on tapahtunut jopa 53 %. Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 1250 epäiltyä viharikosta. Nämä luvut ovat suoraan yhteydessä turvapaikanhakijoihin, sillä kuukausittaisissa tarkasteluissa huomattiin, että viharikosten määrä kasvoi juuri turvapaikanhakijoiden saavuttua maahan. (Mäntymaa 2016.)

Rikoslain (39/1889, myöhemmin RL) 11:10 §:ssä on säädetty laki kiihottamisesta kansanryhmää vastaan (myöhemmin kiihottamisrikos), jossa tuomitaan sakkoon tai enintään kahdeksi vuodeksi vankilaan henkilö, joka levittää tai asettaa yleisön tai sen keskuuteen saataville sellaisen mielipiteen, tiedon tai muun viestin, jossa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin kansanryhmää sen rodun, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella tai muuhun niihin rinnastettavissa olevilla perusteilla. Törkeästä rikosnimekkeestä puhutaan, jos teolla vaarannetaan selvästi yleistä järjestystä ja turvallisuutta esimerkiksi kehottamalla terroristisessa tarkoituksessa tehtyyn tappoon (RL 11:10a §). Syrjinnästä on säädetty RL 11:11.3 §:ssä, jossa todetaan, ettei ke-

tään saa rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, perimän, vammaisuuden, terveydentilan, uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella asettaa muita huonompaan tai eriarvoiseen asemaan.

Kunnianloukkauksessa (RL 24:9 §) on kyse siitä, kun toinen henkilö esittää jostain toisesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen, joka on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa tai muuten halventaa toista henkilöä. Teko saavuttaa törkeän rikosnimikkeen (RL 24:10 §), jos kunnianloukkauksella aiheutetaan suurta kärsimystä tai vahinkoa ja rikos on kokonaisuutena törkeä.

Tässä opinnäytetyössä tutkimuskysymyksenä on, mitkä ovat tyypillisimmät viharikokset. Lisäksi vastaan kysymyksiin liittyen viharikosten rasisisesta motiivista ja miten nämä vaikuttavat rangaistavuuteen koventavasti. Tutkimukseni on oikeustieteellistä tutkimusta, jossa käytän lainoppia eli oikeusdogmatiikkaa apuna. Oikeusdogmatiikka, jonka perusta on voimassa olevat oikeuslähteet, käyttää lähteitä etusija- ja käyttöjärjestysääntöjen osoittamassa järjestyksessä. Lainopissa keskeisin tutkimusongelma on selvittää voimassa olevan oikeuden sisältö käsiteltävään ongelmaan ja siihen, kuinka oikeassa tilanteessa pitäisi toimia voimassa olevan oikeuden mukaan. Lainopissa tutkitaan oikeusjärjestyksen sääntöjä ja tulkitaan niiden sisältöä. Yksi lainopin keskeisiä tehtäviä onkin tutkimuskohteen systematisointi, jossa pyritään luomaan ja kehittämään oikeuden tulkittamisen apuna käytettävää käsitejärjestelmää. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2010, 20.)

Tutkimuksen apuna on käytetty lain ja säädösten lisäksi oikeuskirjallisuutta, oikeuskäytäntöä sekä säädösten valmisteluaineistoja. Oikeuslähteet jaetaan kolmeen ryhmään niiden velvoittavuuden mukaan: vahvasti velvoittavat, joita ovat laki ja maantapa, heikosti velvoittavat eli lainsäätäjän tarkoitus ja tuomioistuinten ratkaisut sekä sallittuihin, joilla ei ole olemassa tiettyä oikeusohjetta vaan näihin lukeutuvat muun muassa oikeustiede sekä oikeusvertailevat ja oikeushistorialliset arvot ja arvostukset. (Husa ym. 2010, 32–33.)

2 Viharikokset – mitä ne ovat?

Tyypillisiä viharikoksia ovat usein kunnianloukkaus, omaisuuteen kohdistunut vahingonteko, pahoinpitely, syrjintä tai kiihottaminen kansanryhmää vastaan (Viharikos 2014). Tässä luvussa käsitellään lähemmin viharikoksen lukuja vuosilta 2011–2016.

2.1 Viharikoksen termin historiasta

Yhdysvalloissa 1980-luvulla alettiin käyttää termiä viharikos (hate crime, bias crime), joka kuvasi juutalaisia, aasialaisia ja tummaihoisia kohtaan tehtyjä rikoksia. Erilaiset järjestöt alkoivat ajaa etnisten ja uskonnollisten vähemmistön etuja, jolloin Yhdysvalloissa alettiin säätää lakeja uskonnollista ja rasistista rikollisuutta vastaan. Näiden lakien tarkoituksena oli suojella vähemmistöjä ja säätää ankarampia rangaistuksia rasistiseen rikokseen syyllistyneille. Viharikoksen käsitteen kehitys on ollut vaihteista, sillä vasta myöhemmin on lainsäädäntöön otettu motiiviksi muun muassa uhrin seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli ja vammaisuus. Euroopassa termi yleistyi 1990-luvulla. Nykyajan määritelmät ovat paljon laajempia ja lainsäädäntöä voidaan soveltaa ei pelkästään vain etniseen ja kansalliseen vähemmistöön kuuluville vaan myös muihin henkilöihin, jotka ominaisuudeltaan tai identiteetiltään muodostavat tai kuuluvat johonkin tiettyyn vähemmistöön. (Peutere 2009, 15–16.)

Yhdysvalloissa käytetään termiä viharikos kuvaamaan yleisemmin etnisen, rodun tai uskonnollisen motiivin perusteella tehtyjä rikoksia, koska alkuperäiset lait säädettiin suojellakseen näihin ryhmiin kuuluvia henkilöitä. Tämän vuoksi seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella tehty rikos ei yleensä mielletä viharikokseksi. Koska itsessään ”viha” on hyvin voimakas sana, vammaisiin kohdistuneista rikoksista usein ajatellaan, että onko se tehty uhrin puolustuskyvyttömyyden ja haavoittuvuuden vuoksi vai siksi, mitä henkilö

edustaa. Ei voida kuitenkaan pelkästään haavoittuvuudella ja puolustuskyvyttömyydellä selittää vammaisiin kohdistuvaa rikollisuutta. Kyseessä voi olla esimerkiksi se, että vammaisia henkilöitä nähdään eriarvoisessa asemassa. Viharikoksen yhtenä määritelmänä on, ettei tekijä ja uhri tunne toisiaan, mutta tämä taas ei sovellu kuvaamaan kaikkia vähemmistöön kohdistuvia rikoksia. Esimerkiksi on melko yleistä, että seksuaalivähemmistöt kohtaavat jonkinlaista häirintää tai jopa väkivaltaa läheistensä ihmisten taholta. (Peutere 2009, 16.)

Kaikki viharikollisuudet eivät tule viranomaisten tietoon, jotka voivat johtua eri vähemmistöryhmien epäluottamuksesta viranomaisiin tai heidän omista kokemuksistaan viranomaisten toiminnasta. Esimerkiksi seksuaalivähemmistöön kuuluvan henkilön syy voi olla heidän haluttomuus tuoda esille heidän suuntautumisensa tai pelko joutua ennakkoluulojen kohteeksi. Vammaisiin henkilöihin kohdistunut rikos saattaa usein jäädä pimentoon johtuen joko vammaisen henkilön riippuvuudesta tekijään tai koska eivät ole itse kykeneviä kertomaan rikoksesta. Usein vammaisiin kohdistunut rikos tehdään jossain tietystä instituutiossa tai heidän omissa kodeissa. (Peutere 2009, 18.)

2.2 Rikosilmoitusten seulonta

Sisäasiainministeriön poliisiosasto ja poliisiammattikorkeakoulu ovat pitäneet vuosiselvitystä rasistisista rikoksista vuodesta 1998 lähtien (Rauta 2017, 2). Vuodesta 1997 lähtien Suomessa on alettu seuraamaan epäiltyjä viharikoksia (Poliisin ammattikorkeakoulu 2017). Vuonna 2008 selvitystä laajennettiin koskemaan viharikosseurantaa, jolloin mukaan tilastoihin otettiin ne motiivit, jotka kohdistuivat uhrin uskonnolliseen vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuolen ilmaisuun ja identiteettiin tai vammaisuuteen (Peutere 2009). Sisäasiainministeriön julkaisu vuodelta 2008 on ottanut myös kantaa siihen, että vähemmistöryhmien, etenkin maahanmuuttajien ja etnisen alkuperän omaavien henkilöiden turvallisuutta parannettaisiin. Sisäasiainministeriön julkaisussa ehdotetaankin kehittämiskohteiksi rasistisen rikoksen tunnistamisen, seurannan ja käsittelyn oikeusjärjestelmässä sekä helpotettaisiin näiden rikosten kohteeksi

joutuneiden kynnystä ilmoittautua viranomaisille. (Sisäasiainministeriö 2008, 28.)

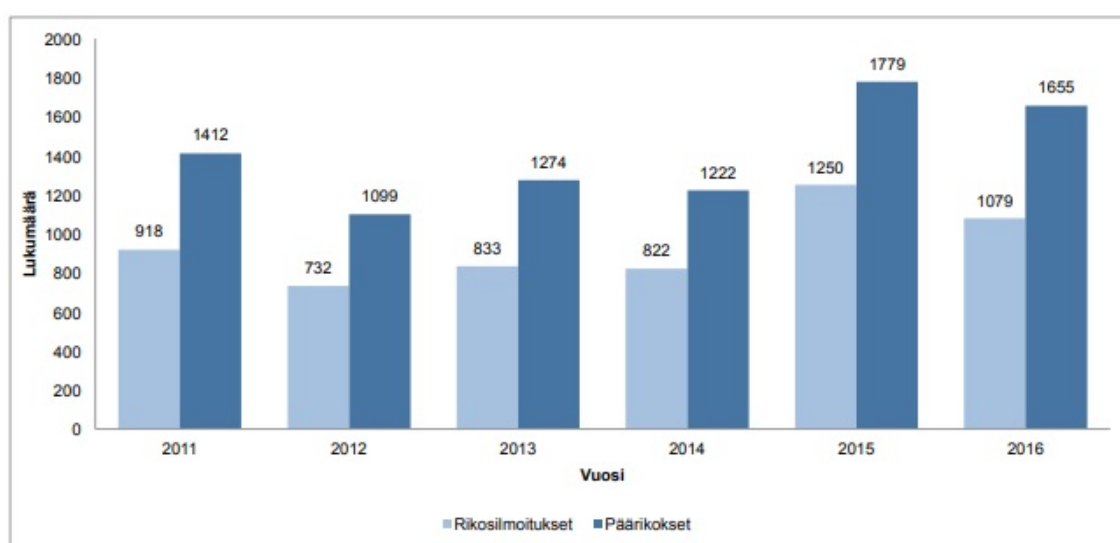
Poliisin ammattikorkeakoulu julkaisee vuosittain edellisvuoden seurannan, jossa selvitys muodostuu tarkasteluvuoden aikana merkityistä rikosilmoituksista. Ensimmäisessä vaiheessa poimitaan rikosilmoitukset, jotka

1. sisältävät jonkin seuraavista rikosnimikkeistä: sotarikos ja rikos ihmisyyttä vastaan, henkeen ja terveyteen kohdistuva rikos, si-kiön, alkion ja perimän loukkaaminen, seksuaalirikos, rikos yleis-tä järjestystä vastaan, yksityisyyden, rauhan ja kunnian louk-kaus, vapauteen kohdistuva rikos, vahingonteko, työrikos, rikos viranomaisia vastaa, yleisvaarallinen rikos, virkarikos sekä jon-kin 271 hakusanasta (esimerkiksi rasismi, ennakkoluulo, aivo-vamma)
2. sisältävät asianimikkeen syrjintä, työsyryntä, kiskonnontapainen työsyryntä, kiihottamisrikos, törkeä kiihottamisrikos, joukkotu-honta tai sen valmistelu, rikos ihmisyyttä vastaan, törkeä rikos ihmisyyttä vastaan tai kidutus
3. sisältävät kirjainyhdistelmän "rasist" tai "racism"
4. on merkitty viharikosluokituksella
5. on merkitty turvapaikanhakijoihin liittyvänä

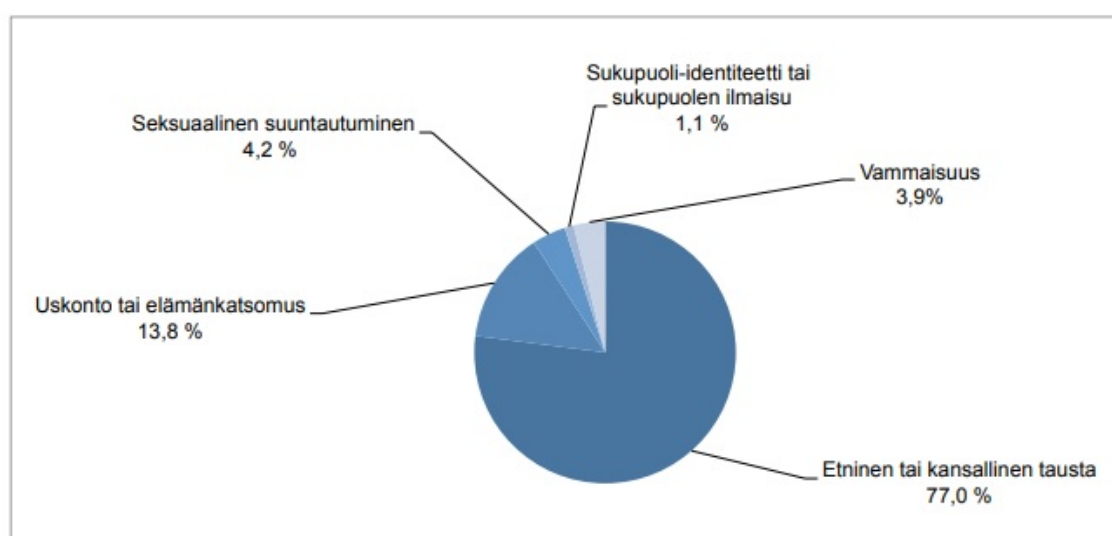
Lopullisessa vaiheessa tapaukset määritellään viharikoksiksi kirjallisen ohjeen avulla, joka on erityisesti laadittu selvitystä varten. Ohjeen mukaan, jos jokin ta-pauksen osapuolista epäili, että rikoksen yhtenä motiivina, joko osittain tai ko-konaan, on epäluulo tai viha uhrin oletettua identiteettiä tai ominaisuutta koh-taan (kansallinen, etninen, uskonto, vakaumus, seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti, sukupuolen ilmaisu, vammaisuus) merkitään tapaus viha-rikokseksi. Myös rasistisesta kielenkäytöstä rikosilmoituksessa mielletään viha-rikokseksi. (Rauta 2017, 5–7).

2.3 Epäiltyjen viharikosten määrä vuosina 2011–2016

Kuviosta 1 ja kuviosta 2 voidaan tulkita vuosien 2011–2016 epäiltyjen viharikosten määrää sekä paneutua syvemmin vuoden 2016 epäiltyihin viharikosten jakaumaan motiivin perusteella. Vuosina 2012–2014 epäiltyjen viharikosten rikosilmoitukset ovat vähentyneet hieman verrattessa vuoden 2011 määriin. Viime vuosina kasvua on kuitenkin tapahtunut rikosilmoitusten ja päärikosten määrissä.

Kuvio 1. Vuosien 2011—2016 epäiltyjen viharikosten määrä (Rauta 2017, 8).

Kuvio 2. Vuoden 2016 epäiltyjen viharikosten jakauma rikoksen motiivin perusteella (Rauta 2017, 9).

Kuviosta 2 nähdään, että yleisin viharikoksen motiivi on ollut uhrin etninen ja kansallinen tausta. Rasistisen rikoksen kohteeksi joutuvat usein vähemmistöt, jotka voidaan ulkonäön perusteella luokitella kantaväestä erottuviksi, näkyvästi ja avoimesti rasismia vastustavat henkilöt sekä esimerkiksi romanit ja saamelaiset. (Rauta 2017, 18.) Toiseksi yleisin motiivi on uskonto tai elämänkatsomus, jossa suurin osa tapauksista kohdistui islamuskoisiin (Rauta 2017, 28–29). Seksuaalivähemmistöjä ovat henkilöt, joiden seksuaalinen suuntautuminen kohdistuu joko omaa sukupuolta edustavaan, molempiin tai muuhun sukupuoleen. Sukupuolivähemmistöjä ovat ne henkilöt, jotka eivät koe edustavansa binaarista sukupuolista järjestelmää vaan ilmaisevat itseään muita poikkeavalla tavalla. Yleensä rikosilmoituksia tehdään vähemmistöön kuuluvan henkilöä kohtaan tapahtuneeseen pahoinpitelyyn, uhkailuun, loukkaukseen tai häiriköintiin. (Rauta 2017, 34–35.) On hyvin vaikeaa arvioida vammaisuuteen kohdistuneiden rikosten todellisia lukuja, joten apuna on käytetty Kelan tilastoja vammaisetuustuen saavista henkilöistä. Yleisimmin vammaisuuteen kohdistuvat rikokset olivat sanallisia loukkauksia, omaisuuteen kohdistuvia rikoksia, pahoinpitelyä, uhkailua, häirintää sekä tappeluita. (Rauta 2017, 39–40.)

On otettava huomioon, että tarkasteltavat luvut ja määrät ovat vain poliisin tietoon sekä poliisin tietojärjestelmissä olevia epäiltyjä viharikosilmoituksia, mikä tarkoittaa, ettei rikoksista ole vielä tuomittu oikeudessa. Todellisia lukuja tai määriä viharikoksista tai ihmisistä, jotka ovat joutuneet viharikoksen uhriksi, ei ole mahdollista saada, koska kaikki uhrin eivät uskalla tehdä rikosilmoitusta. (Rauta 2017, 45.)

3 Kiihottaminen kansanryhmää vastaan

Vuoden 1965 lopussa Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokous hyväksyi kansainvälisen sopimuksen rotusyrjinnän poistamisesta (Heiskanen 2010, 25). Ensimmäisen kerran kiihottamisrikos lisättiin rikoslain 16 lukuun vuonna 1970, jolloin säännöksessä käytettiin termiä kiihottaminen kansanryhmän syrjintään

(Neuvonen 2015, 39). Vuonna 1995 termiksi vakiintui nykyinen kiihottaminen kansanryhmää vastaan, jolloin säännöstä muutettiin sovellettavaksi muihinkin viharikoksiin kuin rasistisesta vaikuttimesta tehtyihin viharikoksiin. Säännös siirrettiin rikoslaissa nykyiselle paikalle vuonna 2008 ja vuonna 2011 siihen tehtiin vielä tarkennuksia, jossa sitä laajennettiin viharikoksia koskevana säännöksenä eikä pelkästään rasistista motiivia edellyttävänä. Samalla rikoslakiin lisättiin säännös koskemaan törkeää kiihottamista kansanryhmää vastaan. (Neuvonen 2015, 40.)

Kiihottamisrikokselle on neljä tunnusmerkistöä, joiden kaikkien on täytyttävä, jotta teko on rangaistava. Nämä tunnusmerkistöt ovat

1. aineisto asetetaan tai pidetään yleisön saatavilla tai tekijä levittää sen yleisön keskuuteen
2. aineisto on uhkaavaa, panettelevaa ja solvaavaa
3. teko kohdistuu ryhmään, joka on yksilöitävissä
4. teko on tahallinen. (Neuvonen 2015, 41)

Alun perin säännöstä on sovellettu aineiston levittämiseen ja myöhemmin sitä on myös sovellettu aineiston saataville asettamiseen. Näiden tulkintaan ei kuitenkaan ole ehdotonta varmuutta, sillä aineiston levittäminen esimerkiksi linkkien avulla on tavanomaista tietojärjestelmän käyttöä. Jotta säännöstä voitaisiin selventää, on haluttu lisätä maininta yleisön saataville asettamisesta, joka kattaa muun muassa aineiston saattamisen keskustelupalstalle tai linkkien keräämisen muulle sivustolle. Tässä tapauksessa vastuu lankeaisi muun henkilön lisäksi aineiston kirjoittajalle ja levittäjälle. Kiihottamisrikos edellyttää teon tahallisuutta. Säännöksessä mainittu aineiston pitäminen yleisön saatavilla lisättiin, jotta kiihottamisrikos olisi selkeä jatkuvaluonteinen rikos. Tämä jatkuvaluonteisuus vaikuttaa osallisuuteen sekä rikoksen vanhenemiseen. (HE 317/2010 vp, 39–40.)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2012:58 A oli syylistynyt uskonrauhan rikkomiseen ja kiihottamiseen kansanryhmää vastaan. Korkein oikeus pohti A:n syyllisyyttä uskonrauhan rikkomisen lisäksi kiihottamiseen kansanryhmää vas-

taan, jonka osalta käräjäoikeus oli syytteen hylännyt. Lisäksi ratkaistiin rangaistuksen määräämisestä. A oli julkaissut internetsivustollaan kirjoituksen, jossa hän loukkaa profeetta Muhammadia sanomalla tätä pedofiiliksi ja kutsumalla islamuskontoa pedofiiliuskonnoksi. Kirjoituksessa hän myös panetteli ja solvasi somaleita kirjoittamalla, kuinka ohikulkijoiden ryöstely ja verorahoilla loisiminen oli heidän kansallinen, suorastaan geneettinen erityispiirre, tämän kuitenkin pätemättä kaikkiin somaleihin. Kirjoituksella A oli viitannut aikaisempaan käräjäoikeuden tuomioon, jossa henkilö tuomittiin vankeusrangaistukseen, muun muassa uskonrauhan rikkomisesta, pilkattuaan profeetta Muhammadia. Uskonrauhan rikkomista arvioitaessa korkein oikeus huomioi sen, että kirjoituksen julkaisuhetkellä A toimi kunnallispoliitikkona ja blogi, jossa hän oli julkaissut kirjoituksensa, liittyi hänen poliittiseen toimintaan, vaikka kyseessä oleva kirjoitus ei ollut tarkoitettu poliittiseen keskusteluun. Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan poliittista puhetta ei tulisi rajoittaa, mutta tärkeää oli poliitikkojen välttää lausumasta mitään sellaista, mikä johtaisi suvaitsemattomuuteen. Sananvapauden nojalla oli sallittua esittää karkäs, loukkaava ja pisteliäs arvostelu jotakin uskontoa kohtaan, mutta koska A:n kirjoituksessa olevat ilmaukset olivat hyvin herjaavia ja häpäiseviä, olivat ne asiallisen arvostelun ulkopuolella. Koska A oli erottanut ilmaisut selkeästi korostaen muusta tekstistä, heittänyt kirjoituksellaan syötin syyttäjälle ja ollut näin tietoinen kirjoituksensa loukkaavuudesta muslimeita ja heidän uskontoa kohtaan sekä A:n kirjoitukset olivat omiaan aiheuttamaan suvaitsemattomuutta ja ennakkoluuloja, pysytti korkein oikeus hovioikeuden päätöksen uskonrauhan rikkomisesta.

Korkeimman oikeuden pohtiessa sitä, oliko A syyllistynyt kiihottamiseen kansanryhmää vastaan, oli huomioitava tämän säännöksen suhde sananvapauteen. Rangaistusta arvioitaessa korkein oikeus sovelsi aiempaa voimassa olevaa lainsäädäntöä, joka tekohetkellä vallitsi, koska uuden lain soveltaminen ei johtanut lievempään lopputulokseen. A oli levittänyt yleisön keskuuteen kirjoituksen, jossa hän oli panetellut ja solvannut somaleista koostuvaa kansanryhmää. A:n kirjoitus oli liittynyt toiseen kirjoitukseen, jossa suomalaisista kirjoitettiin vastaavanlaisella tavalla, jolloin hovioikeus oli katsonut A:n arvostelun kohteen olevan viranomaistoiminta eikä hänen kirjoituksensa näin ollen ylittänyt sallitun liioittelun ja provokaation rajaa. Korkein oikeus pohti asiaa viitaten ih-

misoikeustuomioistuimen ratkaisuun Feret v. Belgia 16.7.2009, jossa poliitikon kirjoitukset siitä, kuinka hän pitää maahan muuttaneita ulkomaalaisia rikollisina, oli omiaan herättämään lukijoissa halveksuntaa ja vihaa ulkomaalaisia kohtaan. Korkein oikeus toteaa, että A:n esittämä kritiikki suomalaisia koskevaa julkaistua kirjoitusta vastaan ei oikeuta häntä panettelemaan ja solvaamaan somaleita eikä myöskään julkaisemaan sarkastisessa tarkoituksessa olevaa kirjoitusta, jossa hän leimaa somaleita rikollisiksi ja loisiksi. A:n kirjoitukset voidaan ymmärtää vihapuheeksi, joka ei kuulu sananvapauden suojan piiriin.

3.1 Sananvapaus kiihottamisrikoksessa

Sananvapaus on eritoten turvattu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklassa. Nykyiselle demokraattiselle yhteiskunnalle monikulttuurisuus, suvaitsevaisuus ja vapaamielisyys ovat hyvin tärkeitä, jolloin erilaisten mielipiteiden, ajatusten ja informaation esittäminen on sallittua, ellei se vahingoita demokratiaa. (Heiskanen 2010, 27.) Perustuslain (731/1999, myöhemmin PL) 12 §:ssä on säädös sananvapaudesta ja julkisuudesta. Säännöksen mukaan jokaisella on oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään estämättä. Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annettu laki (460/2003) on säädetty tarkentamaan perustuslain sananvapautta. Tämän lain 2 §:ssä täsmennetään erilaisten termien tarkoitusta: vapaasti valikoituvasta viestin vastaanottajajoukosta käytetään termiä yleisö, verkkoviesti on radioaaltojen, sähköisen viestintäverkon tai muun vastaavan teknisen järjestelyn avulla yleisön keskuuteen toimitettua tietoa, mielipidettä tai muuta viestiä, ohjelma on äänen ja liikkuvan kuvan verkkoviestin kokonaisuus, julkaisu on painotuote, tietolevy tai muu monistamalla valmistettu teksti-, ääni- tai kuvataallennus, aikakausi- ja verkkojulkaisu on säännöllisesti julkaistava viestien kokonaisuus, julkaisu-toiminta on julkaisujen ja verkkoviestien toimittamista yleisölle sekä ohjelmatoiminta, jossa ohjelmia toimitetaan yleisölle. Kiihottamisrikoksissa on tärkeää ottaa huomioon, ettei sananvapautta rajoiteta vaan tarpeellinen rajoittaminen tehdään lain puitteissa (Heiskanen 2010, 28).

3.2 Kansanryhmä

Kansanryhmällä tarkoitetaan sellaista yksilöityä uskonnollista (esimerkiksi muslimit), kansallista (esimerkiksi venäläiset), etnistä (esimerkiksi romanit) tai rodullista ryhmää. Asianomistajaa ei ole kiihottamisrikoksissa, sillä uhrina on kokonainen ryhmä. (Heiskanen 2010, 28.) Säännöksellä halutaan suojata vain säännöksessä mainittuja ryhmiä, jotka vastaavat mainittuja ominaisuuksia eli vähemmistöjä ja yhteiskunnassa heikommassa asemassa olevia. Säännöksellä voidaan suojata myös maahanmuuttajia, ulkomaisia opiskelijoita, ateisteja sekä ryhmää, joka on määräytynyt sukupuolisen suuntautumisen johdosta. (Neuvonen 2015, 50–51.) Epäselvyyttä on ollut siinä, missä laajuudessa kiihottamisrikossäännös voi suojella seksuaalivähemmistöjä. Lukuisia esimerkkejä on juuri viharikoksista seksuaalivähemmistöjä kohtaan, joten on katsottu, että he olisivat suojelun tarpeessa. Vammaisuus lisättiin säännökseen, koska haluttiin olla yhdenmukaisia muun lainsäädännön kanssa sekä myöskin siksi, että vammaisuuteen perustuvan ihmisryhmän suojelulle oli tarvetta. Vammaisuus lisättiin rikoslain syrjintäperusteisiin vuoden 2010 alusta. Pykälässä oleva lauseke muista rinnastettavissa olevista perusteista koskee niitä henkilöitä, joista muodostuu yhteiskunnallisesti heikommassa asemassa oleva ryhmä. (HE 317/2010 vp, 41.)

Helsingin hovioikeus on 22.9.2009 antamassaan ratkaisussa R 08/1382 katsonut A:n syyllistyneen rikokseen kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. A oli julkaissut internetsivullaan asiatekstinä kirjoitetun julkaisun, joka oli sellaisenaan selkeästi panetteleva ja solvaava afrikkalaisia ihmisiä sekä maahanmuuttajia kohtaan. A oli julkaisussaan muun muassa yleistänyt afrikkalaisia ihmisiä rikollisiksi, verrannut afrikkalaisia eläimiin ja loisiin, loukannut afrikkalaisten ihmisten ihmisarvoa sekä esittänyt tilastoja siitä, kuinka maahanmuuttajat tekevät enemmän raiskauksia Suomessa kuin suomalaiset. A oli myös julkaisussaan laittanut linkkejä eri artikkeleihin ja julkaisuihin. Vaikka A:n internetsivu oli australialaisen tahon amerikkalaisella palvelimella ylläpitämä sivusto, A oli kirjoittanut julkaisunsa suomeksi ja näin on ollut selvää, että se on tarkoitettu suomenkieliselle yleisölle. Koska kyseessä oli selkeästi panetteleva ja solvaava kirjoitus, ei sitä voinut laittaa sananvapauden puitteissa olevaan mielipiteen il-

maisuuun vaan A pyrki julkaisullaan aiheuttamaan samanlaisen halveksunnan tunteen lukijoissaan.

3.3 Uhkaava, panetteleva tai solvaava viesti

Kiihottamisrikossäännöksessä oleva tieto, mielipide tai muu viesti voidaan ilmaista suullisesti, kirjallisesti tai kuvallisesti (Neuvonen 2015, 45). Tässä merkityksellistä ei ole tiedon, mielipiteen tai viestin sisältö vaan missä yhteydessä se on ilmaistu (Heiskanen 2010, 35). Säännöksessä ei ole tarkoitus rajoittaa sananvapautta. Ei ole esimerkiksi lainvastaista esittää kritiikkiä maahanmuutto- ja ulkomaalaispolitiikkaan liittyen. Asiasta tekee rikoksen, jos kritiikki on esitetty uhkaavasti, solvaavasti tai panettelevasti. Sellaisen viestin levittäminen, jossa esimerkiksi tiettyyn kansanryhmään kohdistuva väkivalta tai syrjintä esitetään positiivisesti, on rangaistava teko. Rangaistavaa on myös kansanryhmän vertailu eläimiin tai loisiin tai ryhmien yleistäminen muun muassa luokittelemalla heidät rikollisiksi tai muuhun vastaavaan alempiarvoiseen luokkaan. (Neuvonen 2015, 45.) Mikä tahansa julkinen lausuma, jossa vähätellään tiettyä kansanryhmää, ei ole rangaistava, koska on otettava huomioon myös sananvapaus. Uhkailun osalta kynnys on matalampi kuin solvauksen ja panettelun osalta. (Neuvonen 2015, 48.)

Itä-Suomen hovioikeus on 25.4.2013 antamassaan ratkaisussa R 12/492 katsonut, että A ja B olivat syylistyneet kiihottamisrikokseen heidän kirjoitusten laadun ja luonteen vuoksi. Tapauksessa on mukana useita eri yksityishenkilöitä, jotka ovat olleet Facebookissa julkisen maahanmuuttajavihamielisen keskusteluryhmän jäseniä. Pohjois-Karjalan kärjäoikeus on katsonut jokaisen henkilön osalta erikseen, että täyttääkö heidän teko tunnusmerkistössä olevat syytteet kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Kärjäoikeus on ottanut huomioon perustuslaissa olevan sananvapauden. A oli viesteissään käyttänyt rasistista sanaa afrikkalaisia sekä tummaihoisia ihmisiä kohtaan, liittänyt ryhmään vakavaa väkivaltaa sisältäviä videotiedostoja ja liittänyt perään viestin, jossa toivoo saman tapahtuvan Lieksan maahanmuuttajille. Henkilön A viestit ovat solvaavia, uhkaavia ja panettelevia ja niissä myös kehoitetaan kansanryhmään kohdistu-

vaan väkivaltaan. Henkilön B viesteissä on muun muassa käytetty rasistista sanaa tiettyä kansanryhmää kohtaan sekä esitetty heidän haisevan ulosteelle. Hänen viesteissään on kuvattu maahanmuuttajia alempiarvoisina rikollisina. Rangaistusta arvioitaessa hovioikeus oli ottanut huomioon A:n viestien sisältävän kiihottamisen väkivaltaan sekä hänen rikostaustan. B:n rangaistuksen lieventävinä seikkoina on ollut hänen matkustuskieltonsa sekä julkinen anteeksi-pyyntö Facebook-sivustolla.

3.4 Yleisön saatavuus aineistoon

Yleisön määritelmä on hyvin hankalasti määritettävissä (Neuvonen 2015, 42). Säännöstä muutettaessa haluttiin tarkentaa, että mitä tarkoitettiin vanhalla ilmaisulla ”lausuntoja tai muuta tiedonantoja”. Ilmaisua muutettiin sananvapauslain ja perustuslain mukaisesti tarkoittamaan tietoa, mielipidettä tai muuta viestiä. (HE 317/2010 vp, 40.) Lähtökohtaisesti yleisöstä ei voida puhua sellaisessa tilanteessa, jossa viestittely on muutaman tuttavien välistä tapahtuvaa eikä myöskään sellaisessa tapauksessa, jossa aineistoon voi päästä kuka tahansa käsiksi. Internetsivujen osalta sellaisen julkisen viestin levittämistä pidetään rangaistavana, jos sivustolle on vapaa pääsy. Rikoslain esitöissä mainitaan, että yleisön määritelmää arvioidaan tapauskohtaisesti. Siinä tapauksessa, kun viesti on tarkoitettu jollekin ennakolta määrittämättömän ryhmän saataville, täyttyy yleisön määritelmä. (Neuvonen 2015, 42–44.)

Helsingin hovioikeus on 20.6.2000 antamassaan ratkaisussa R 98/684 katsonut, että A oli syyllistynyt kiihottamisrikokseen sillä perusteella, että vaikka vastaanottajaryhmä ei ollut julkaissut A:n lähettämää viestiä, jossa uhattiin, solvattiin ja paneteltiin venäläisiä kansallisryhmänä, viestin tarkoituksena oli kuitenkin julkaista se yleisön keskuuteen. Vastaanottajaryhmä oli koostunut kolmesta kansainvälisestä tietotoimistosta, kahdesta vieraan valtion Suomessa olevasta suurlähetystöstä sekä useista yhteiskunnallisesti vaikuttaja-asemissa olevista yksityishenkilöistä. A tuomittiin kiihottamisrikoksesta sakkoon.

Kiihottamisrikoksen säännöstä on muutettu niin, että vuoden 1970 rikoslaissa mainittiin vain aineiston levittäminen. Säännöstä on uudistettu vuonna 2011, jolloin siihen lisättiin myös aineiston asettaminen ja pitäminen yleisön keskuudessa. (Neuvonen, 2015, 49.) Säännöksessä oleva aineiston levittäminen ei täyty pelkästään aineiston hallussapidosta eikä ole merkitystä, kuka on aineiston laatinut. Levittämisen tekotavalla ei ole myöskään väliä, joten aineiston jakaminen voi tapahtua suullisesti, kirjallisesti tai sähköisesti. Tarkoituksena on saattaa aineisto yleisön keskuuteen. (Heiskanen 2010, 31–33.) Aineiston levittäminen yleisölle, pitäminen tai asettaminen yleisön saataville käsitellään yleisön määritelmän tavoin tapauskohtaisesti. Jotta kiihottamisrikoksen määritelmä täyttyisi, aineiston ei edellytetä olevan kenen tahansa saatavilla. (Neuvonen, 2015, 49.)

3.5 Teon tahallisuus

Rikoslaissa lähtökohtaisesti rangaistaan vain niistä rikoksista, jotka on tahallisesti tehty. Kyseessä voi olla joko seuraustahallisuus tai olosuhdetahallisuus. Seuraustahallisuudesta puhutaan silloin, kun tekijä toimii tahallisesti suhteessa teon seurauksiin, esimerkiksi tappo. Olosuhdetahallisuus on puolestaan silloin, jos tekijä toimii suhteessa muihin rikossäännöksessä lueteltuihin tekijöihin. Kiihottamisrikoksissa olosuhdetahallisuus vaikuttaa tekijän teon rangaistavuuteen. Olosuhdetahallisuutta on vaikea määrittää, jolloin sitä arvioidaan yleisemmin oikeuskäytännössä. Arvioitaessa on otettava huomioon tunnusmerkistöerehdystä koskeva säännös, jonka mukaan henkilö ei ole tietoinen tai henkilö erehtyy seikasta, jonka perusteella hänen tekonsa on rangaistava. (Neuvonen 2015, 52–55.)

Kouvolan hovioikeus on 6.2.2013 antamassaan ratkaisussa R 12/385 tuominnut A:n rikokseen kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. A on kirjoittanut Uuden Suomen verkkosivuille yleisön saataville viestin, jossa panetellaan ja solvataan muslimeita. Kirjoituksessaan hän oli pitänyt positiivisena muslimitytön kuolemaa, koska se tarkoittaisi yhtä vähempää muslimien synnyttäjää. Viestissä on viitattu erääseen uutiseen, jossa 14-vuotias bangladeshilainen tyttö oli ollut suhteessa naimisissa olevan miehen kanssa. Tytön rangaistuksena oli ruoskimis-

nen, mihin hän myöhemmin menehtyi. Ei käräjäoikeus eikä myöhemmin hovioikeuskaan katso, että kirjoitus täyttäisi kiihottamisrikoksessa olevaa panettelua, mutta kirjoitus on kuitenkin muslimeita solvaava ja täyttää näin kiihottamisrikoksen tunnusmerkistön. Hovioikeus on käyttänyt muun muassa oikeuskirjallisuutta tapausta arvioitaessa. Hovioikeus katsoi, että kirjoituksellaan A loukkasi muslimien ihmisarvoa sekä levitti vihaa islamuskoisia kohtaan. Rangaistukseen vaadittava olosuhdetahallisuus täyttyi silloin, kun A on tietoisesti levittänyt viestiä, jossa solvaa säännöksessä olevaa kansanryhmää.

4 Törkeä kiihottaminen kansanryhmää vastaan

Kiihottamisrikoksen lainsäädäntöä tarkennettiin vuonna 2011, jolloin samalla tehtiin lisäys törkeälle tekemuodolle. Törkeän kiihottamisrikoksen säännöksen tarkoituksena on kattaa paljon vakavammat rikokset, jotka on tehty rasistisen motiivin pohjalta. Säännös myös täyttää Suomen kansainväliset velvoitteet, jotka Euroopan neuvoston yleissopimuksen lisäpöytäkirja sekä Euroopan unioni on asettanut rasismiin ja muukalaisvihan tehokkaasta ja oikeasuhtaisesta torjumisesta. Näiden lisäksi haluttiin myös varmistaa, että kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön vaatimus julkisen yllyttämisen joukkotuhonnan kriminalisoimisesta täyttyy. (Neuvonen 2015, 56.)

Törkeään kiihottamisrikokseen syyllistyy, jos kansanryhmää vastaan kehotetaan tai houkutellaan joukkotuhontaan tai sen valmisteluun, rikokseen ihmisyyttä vastaan, törkeään rikokseen ihmisyyttä vastaan, sotarikokseen, törkeään sotarikokseen, murhaan tai terroristisessa tarkoituksessa tehtyyn tappoon tai muuhun vakavaan väkivaltaan siten, että sillä selvästi vaarannetaan yleistä järjestystä ja turvallisuutta (RL 11:10a §).

Jotta teko voidaan rangaista törkeänä kiihottamisrikoksena, tulee sen täyttää ensin kiihottamisrikoksen perusmuodon tunnusmerkistöt. Lisäksi levitettävän aineiston tai muun sellaisen tulee sisältää yllyttämistä, kehottelua tai houkuttelua vakavaan väkivaltaan kansanryhmää vastaan. (Neuvonen 2015, 57.)

4.1 Kehottaminen tai houkuttelu vakavaan tai muuhun vakavaan väkivaltarikokseen

Ensimmäisessä kohdassa mainitut väkivaltarikokset kattavat kaikki vakavat rikoslain 11 luvun kansainväliset rikokset tai kaikkein vakavat henkeen kohdistuvat rikokset, joiden ankarin rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus. Tällaisiin rikoksiin houkuttelu tai kehottaminen on pidettävä kaikkein vaarallisimpina, kun yhteiskunnassa on jokin poikkeusolotila esimerkiksi sota-aika. Myöskin rauhallisten olojen vallitessa voidaan säännöstä soveltaa tavallista ankarammin. Törkeässä kiihottamisrikoksessa ei edellytetä, että konkreettista vaaraa aiheutettaisiin. (Neuvonen 2015, 57–58.)

Säännöksen toisessa kohdassa oleva ilmaisu ”selvästi” viittaa konkreettiseen vaaraan eli kehottaminen tai houkuttelu muuhun vakavaan väkivaltaan aiheuttaa konkreettisen vaaran yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle (HE 317/2010 vp, 43–44). Ilmaisua tulkitaan samalla tavalla kuin miten ilmaisua on tulkittu hallituksen esityksessä julkisesta kehottamisesta rikokseen. Vaara siitä, että kehoituksen tai houkuttelun mukainen rikos tehdään, on pääteltävissä esimerkiksi siitä, että joku tai jotkut ryhtyvät valmistelemaan rikosta juuri heidän lausumistaan tai käyttäytymistävän mukaan. (HE 317/2010 vp, 44–45.) Konkreettinen vaara syntyy myös silloin, kun säännöksessä olevaa viestiä tai aineistoa, jossa yllytetään vakavaan väkivaltaan, levitetään konfliktiolosuhteissa, jolloin viesti tai aineisto pahentaa olemassa olevaa jännitettä levottomuuksien käynnistämiseen (Neuvonen 2015, 59). Törkeässä kiihottamisrikoksessa rangaistavuuteen riittää se, että tekijä tiedostaa levittäneensä viestiä, jossa houkutellaan tai kehoitetaan vakavaan väkivaltaan. Tarkoitustahallisuutta ei näin ollen edellytetä tekijältä. (HE 317/2010 vp, 44–45.)

4.2 Teon törkeyden kokonaisarviointi

Teon törkeyttä kokonaisuudessa arvioitaessa on otettava huomioon sananvapausslain lisäksi esimerkiksi toiminnan järjestäytyneisyys, miten laaja levinnei-

syys on tiedolla, mielipiteellä tai muilla viestillä ollut, miten paljon pelkoa on itsessään aiheuttanut ja onko levitetty aineisto ollut erityisesti loukkaavaa. Yleistä järjestystä ja turvallisuutta vaarantaa myös tahallinen yllytys, houkutus tai kehoitus muuhun kuin väkivaltaan tai kun jokin kirjoitus on erityisen loukkaava jotain tiettyä ryhmää kohtaan. Julkisesti esitettyjen viestien laajamittaisuus, houkutteen vakavuus ja loukkaavuus otetaan myös huomioon rangaistusta arvioitaessa. Näin esimerkiksi kirjoituksen erityinen uhkaavuus on yksi merkittävä tekijä teon törkeyden kokonaisarvioinnissa. (HE 317/2010 vp, 45.)

5 Kunnianloukkaus

RL 24:9 §:ssä on säädös kunnianloukkauksesta, jossa valheellisen tiedon tai vihjauksen esittäminen toisesta henkilöstä niin, että teko aiheuttaa kärsimystä tai vahinkoa tai muuten halventaa toista, on rangaistavaa. Jos kunnianloukkauksessa aiheutetaan suurta kärsimystä tai on kokonaisuutena katsottuna törkeä, on kyseessä törkeä kunnianloukkaus (10 §). Panettelussa ja solvauksessa sovelletaan nimenomaan edellä mainittua säädöstä. Panettelussa esitetään yleistäviä ja harhaanjohtavia väitteitä esimerkiksi yhdistettäessä jokin tietty kansanryhmä rikollistaustaan. Solvauksessa tarkoituksena on loukata tai solvata toista esittämällä puolitodellisia väitteitä. Solvauksena voidaan myös pitää sellaista toteamusta, jossa loukataan jonkin ryhmän ihmisarvoa. (Neuvonen 2015, 47.)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2011:71 henkilöiden A, B ja C ei katsottu syyllistyneen kunnianloukkaukseen, josta heille vaadittiin rangaistusta. Sanomalehdessä oli julkaistu kirjoitus Vaasan pakolaiskeskuksen sulkemisesta, jossa oli samalla A:n haastattelu aiheesta. A oli esittänyt mielipiteensä erääseen vastaanottokeskukseen hyvin kärkkäästi ja sanonut muun muassa tämän kyseessä olevan vastaanottokeskuksen työntekijöiden olevan ”leipääntyneitä” sekä rasistisia. Asianomistajina tässä toimivat vastaanottokeskuksen 31 työntekijää. Käräjäoikeuden mielestä A:n ilmaisut olivat kokonaisuutena loukkaavia, vahingollisia ja moitittavia eivätkä ne perustuneet todellisuuteen, jolloin se tuo-

mitsi A, B:n, joka toimi haastattelun toimittajana ja C:n, joka oli lehden päätoimittaja, sakkorangaistukseen kunnianloukkauksesta. Hovioikeus kumosi käräjäoikeuden päätöksen tarkastelemalla A:n haastattelua laajemmassa mittakaavassa. Aihe oli ollut siihen aikaan hyvin ajankohtainen ja herättänyt paljon julkista keskustelua ja hänen mielipiteet olivat pohjautuneet hänen omiin kokemuksiinsa ja hän oli esittänyt mielipiteensä yleistäen eikä kohdistuen kehenkään yksittäiseen työntekijään. Näiden nojalla hovioikeus oli kumonnut käräjäoikeuden päätöksen ja todennut ettei A, B ja C olleet syyllistyneet kunnianloukkaukseen. Päätöksestä valitettiin korkeimpaan oikeuteen, jossa korkein oikeus oli eri oikeustapauksia, Euroopan ihmisoikeussopimusta ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuinta apuna käyttäen päättänyt samaan ratkaisuun kuin hovioikeus. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ollut hyvin väljä vastaavanlaisissa julkisissa keskusteluissa, jotka ovat kohdistuneet vastaanottokeskuksen hoitoon.

5.1 Kunnianloukkauksen historiasta

Kunnianloukkauksen kehitys historiasta nykyajan voimassa olevaan sääntelyyn on ollut hyvin monimutkainen ja moninainen. Historiassa kunnianloukkaus on esiintynyt monin eri ilmaisuin ja määritelmien ja siihen syyllistyneet ovat usein saaneet hyvin lieviä sakkorangaistuksia. Vuoden 1734 laissa oli säädetty erilaisia kunniaa loukkaavia rikoksia (esimerkiksi väärä ilmianto tai todistus, salainen valehtelu toisen hengestä ja kunniaa, häväistyskirjoituksen kirjoittaminen loukatun jonkun kunniaa, nimeä tai mainetta), jotka eivät olleet varsinaisia kunnianloukkausrikoksia. Tämä on kuitenkin sisältänyt normiperustan kunnianloukkausrikoksille, jonka yleinen asetus astui voimaan vuonna 1870. (Frände, Matikkala, Tapani, Tolvanen, Viljanen & Wahlberg 2014, 409–410.)

Kunnianloukkauksen historiasta kerrottaessa on mainittava Karl Gustaf Ehrström, joka toimi oikeustieteen professorina, oikeusosaston senaattorina ja valtiopäivämiehenä, mutta yksi hänen merkittävimpiä tekoja on ollut juuri työskentely Suomen rikoslain parissa (Kansallisbiografia 2002). Ennen kuin kunnianloukkaus vakiinnutti asemansa rikoslaissa, Ehrström esitti näkemyksen-

sä sen perusjaottelulle. Hänen mielestään jokaisella on oikeus nauttia ulkoisesta kunnioituksesta ja jonkun toisen sitä loukatessa sanoin (suullisin tai kirjallisin) tai toimin (elein, merkein, henkilöön tarttuminen), on kyseessä kunnianloukkaus. Kunnianloukkausrikoksia koskeva asetus on ollut sellaisenaan hyvin yksinkertainen, jossa kunnianloukkausta on jaoteltu kahteen: herjaamiseen ja solvaukseen. Herjauksessa on kyse tahallisuudesta ja tarkoituksenmukaisesti tapahtuvalla toisen kansalaiskunnian halventamisesta, jossa henkilön luottamusta hänen harjoittamaan toimeen, elinkeinoon tai ammattiin vähennetään merkittävästi. Herjausta on myös se, että toinen henkilö asetetaan syypääksi johonkin rikokseen, joka on omiaan saattamaan henkilön toisen halveksunnan kohteeksi. Solvaus on puolestaan vähäisempää kunnianloukkausta, jossa toista loukataan suullisesti tai kirjallisesti uhkaamalla tai toimimalla muulla tavalla. Ehrströmin mukaan solvauksen voi myös jakaa kahteen eri merkitystä sisältävään käsitteeseen. Toinen olisi varsinainen solvaus ja toinen olisi kevyessä mielessä tarkoitettua, mutta kuitenkin ajattelematonta halventamista. Näiden kahden ero on se, että ensimmäinen on selkeästi halventamistarkoituksella tehty, mutta jälkimmäinen tehdään vain loukataksaan toisen kunniaa. (Frände ym. 2014, 410–411.)

5.2 Lain uudistus vuonna 2000 ja vuoden 2013 tarkistus

Vuonna 2000 kunnianloukkauksen sisältöä uudistettiin lakikielellisesti yksinkertaisemmaksi ja selkeämmäksi. Merkittävin muutos oli se, että rikoslaista poistettiin kokonaan herjauksen ja solvauksen jaottelu. Näiden tilalle laadittiin kaksi tunnusmerkistöä eli RL 24:9 §:ssä oleva säännös kunnianloukkauksesta sekä RL 24:10 §:ssä oleva törkeä kunnianloukkaus, jotka ovat vielä samalla paikalla nykyisessä voimassa olevassa lainsäädännössä. (Frände ym. 2014, 413.) Merkittäviä muutoksia oli herjauksen ja solvauksen jaottelun poisto rajanveto-ongelmien välttämiseksi, jolloin pystyttiin arvioimaan rangaistuksen moitittavuutta yhtenäisellä säännöksessä olevalla asteikolla. Pystyttiin myös poissulkemaan ne arvostelut, joita ei voida soveltaa kunnianloukkaussäännökseen. (HE 184/1999 vp, 16.)

RL 24:9.1 §:ssä olevaa kunnianloukkaussäännöstä uudistettiin niin, että 1 momentin 1 kohta sisälsi kunnianloukkauksen peruslajit, joita ovat perätön tai valheellinen suullisesti, kirjallisesti, kuvin tai myös sähköisesti esitetty vihjaus tai tieto, jotka ovat omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa (HE 184/1999 vp, 33). Momentin toisessa kohdassa mainitaan, että tiedon tai vihjauksen todellisuudella ei ole merkitystä eli teko halventaa toista henkilöä jollakin muulla tavalla (Frände ym. 2014, 415). Näitä voivat olla esimerkiksi mielihäpä, ele tai koskettelu, joita ei pystytä oikeudessa ratkaisemaan riidattomasti. Kunnianloukkauksen on kohdistuttava luonnolliseen henkilöön, joko elävään tai kuolleeseen, tai tiettyyn rajattuun henkilöpiiriin. (HE 184/1999 vp, 33–34.) Sitä ei voi siis kohdistaa oikeushenkilöön muuten kuin osoittamalla loukkaus oikeushenkilöä edustavaan luonnolliseen henkilöön (Frände ym. 2014, 416). Kunnianloukkaus vaatii tahallisuutta, jotta se olisi rangaistavaa. Rikos voidaan jättää tuomitsematta anteeksiantoperusteen nojalla, sillä usein kunnianloukkaus esitetään muuten kuin normaalissa mielentilassa tai provokaatiomielessä. Törkeään tekemuotoon voidaan rangaista henkilö, joka täyttää perussäännöksen 1 momentin tunnusmerkistön, jossa loukkaava tieto tai vihje toimitetaan yleisölle aiheuttaen erittäin suurta ja pitkäaikaista kärsimystä. (HE 184/1999 vp, 34–36.)

Vuonna 2013 kunnianloukkaussäädöstä tarkasteltiin ja siihen lisättiin 4 momentti. Kunnianloukkauksena ei pidetä sellaista ilmaisua, joka sisällöltään, oikeudeltaan ja olosuhteet huomioiden pysyy hyväksyttävän rajoissa. Säännös olisi sisällöltään hyvin samanlainen kuin yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä. Törkeään kunnianloukkaukseen tehtiin sellainen muutos, jossa ankaroittamisperusteena ei ollut enää loukkaavan tiedon tai vihjeen levittäminen suurelle joukolle ihmisiä vaan riittää, että kunnianloukkauksessa aiheutetaan suurta kärsimystä ja erityisen suurta vahinkoa. (HE 19/2013 vp, 48–49.)

5.3 Valheellisen tiedon tai vihjauksen esittäminen sekä kunnianloukkaus halventamalla toista

RL 24:9.1 §:n 1 kohta sisältää valheellisen tiedon tai vihjauksen esittämisen toisesta henkilöstä. Keskeisintä on näiden sisällön epätodellisuus eli siis sellainen

väite, joka ei vastaa lainkaan todellisuutta. Nämä väitteet esitetään yleisemmin kirjallisesti joko esimerkiksi sähköpostin muodossa tai muulla tavalla. Suullisesti väitteitä voidaan esittää hyvin julkisesti esimerkiksi radio-ohjelmassa. On myös klassisia tapauksia, jossa väärän henkilön kuvaa on käytetty esimerkiksi lehtiarikkelin yhteydessä, jolloin kuvassa oleva henkilö on voinut joutua aiheettomasti kunnianloukkauksen kohteeksi. Valheellisella vihjauksella tarkoitetaan totuudenvastaista epäsuoraan ilmaistua viestiä, mikä muodostaa jonkinlaisen kokonaisvaikutelman. Tässä on merkityksen kannalta tärkeää erottaa puhe kirjoituksesta. Ei siis tarvitse konkreettisesti todistaa, että valheellinen tieto tai vihjaus on aiheuttanut kunnianloukkauksen kohteena olevalle henkilölle kärsimystä, vahinkoa tai häneen kohdistunutta halveksuntaa vaan, että teko on ollut omiaan aiheuttamaan kärsimystä, vahinkoa ja halveksuntaa. 1 momentin 1 kohta sisältää myös lauseen, jossa todetaan, että toisen rikosta koskevan väitteen tai vihjauksen totuudellisuus tulee olla jälkikäteen tarkistettavissa esimerkiksi kokeusperäisesti. Jos nämä väitteet eivät pidä paikkaansa ja ne todetaan aiheettomaksi, kyseessä voi olla kunnianloukkaus. (Frände ym. 2014, 417–418).

RL 24:9.1 §:n 2 kohta sisältää halventavia sanoja, eleitä tai kuvia, jotka ovat rangaistavia kunnianloukkauksesta. Tässä kohdassa tarkoitetaan halventamista, joka tapahtuu muuten kuin 1 kohdassa mainituilla tavoilla. Yleisemmin näillä tarkoitetaan esimerkiksi epäkunnioituksen osoittamista toiselle henkilölle käyttämällä erilaisia halventavia sanoja. Myös jokseenkin totuudenmukainen ilmaus luetaan toista ihmistä halventavaksi. 2 kohdan tunnusmerkistöinä toimivat lisäksi häpäisevät eleet tai kuvat tai epäsuora fyysinen kontakti. Muussa tapauksessa tarkastellaan olosuhteita, jolloin kunnianloukkauksen sijaan henkilö voidaan tuomita muuhun rikosnimikkeeseen. Halventaminen on eräänlainen subjektiivinen kokemus, joka vaatii sen, että rangaistusvastuu edellyttää uhrin tietämystä joutuneensa halventamisen kohteeksi. Eli 2 kohtaan ei siis päde ”on omiaan” ilmaisu niin kuin 1 kohdassa. (Frände ym. 2014, 419–420).

5.4 Rangaistusvastuu sekä tahallisuus

RL 24:9.3 §:ssä olevaa rajoitussäännöstä voidaan soveltaa vain 1 momentin 2 kohtaan. Tällä rajoitussäännöksellä pyritään erottamaan hyväksyttävä kritiikki ja rangaistava halventaminen toisistaan. Tämä säännös on suoraan yhteydessä sananvapauteen ja sitä sovellettaessa pitää ottaa huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö. Rajoitussäännöksen mukaan kunnianloukkaukseksi ei katsota hyväksyttävän rajoissa esitettyä kritiikkiä, vaan sellaista arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn esimerkiksi julkisessa virassa. Arvostelu ei siis sinänsä kohdistu kehen tahansa henkilöön. (Frände ym. 2014, 421–422).

Kunnianloukkausrikoksissa on ollut kautta aikain vaikea arvioida tahallisuuden osalta. Jopa nykyisessä voimassa olevassa laissa ei olla pystytty poistamaan tätä vaikeutta tai linjaamaan selkeää tahallisuusoppia liittyen kunnianloukkausrikokseen. Esimerkiksi RL 24:9.1 §:n 1 kohdassa on kyse olosuhdetahallisuudesta, sillä esittäessä valheellista tietoa tai vihjausta, on tiedostettava, että ne ovat epätosia. 2 kohdassa taas tahallisuudella ei ole merkitystä, koska useimmissa tapauksissa toisen henkilön halventaminen on jo tarkoitustahallisuutta, koska siinä pyritään saamaan halventamisen kohteelle joutuneelle henkilölle jotakin psyykkistä seurausta. Vaikeaa on kuitenkin arvioida tahallisuutta sellaisessa tilanteessa, jossa totuudenmukaisia tietoja esitetään. Tahallisuuteen riittää myös se, kun toinen henkilö on katsonut toisen joutuvan todennäköisesti halventamisen kohteeksi, vaikkei teoillaan ole sitä varsinaisesti tarkoittanut. (Frände ym. 2014, 424).

6 Syrjintä

PL 6 §:ssä on säädös yhdenvertaisuudesta, jossa todetaan, että ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä eikä ketään saa asettaa eri asemaan henkilöön liittyvän syyn tai ominaisuuden perusteella.

Suomen lainsäädännön keskeisiä periaatteita on pitkään ollut yhdenvertaisuus. Alussa yhdenvertaisuutta ei pidetty lainsäädännön alana vaan lähinnä lainsäätäjiä velvoittavana ja hallinto-oikeudellisena tulkintaperiaatteena. Vasta vuoden 1987 alussa tuli voimaan ensimmäinen tasa-arvolaki. Lain muutoksen syynä on ollut kansainväliset sopimukset sekä kansainvälinen oikeuskäytäntö. (Ahtela, Bruun, Koskinen. Nummijärvi & Saloheimo 2006, 15.) Naisten ja miesten välistä tasa-arvosta annetun lain (609/1986) 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on estää sukupuoleen, myös sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun, perustuvaa syrjintää, edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä parantaa naisten asemaa. Lakia sovelletaan kaikkiin yhteiskunnallisiin toimintoihin ja elämäntilanteisiin lukuun ottamatta lain 2 §:ssä olevaa kohtaa, jossa uskonharjoitukset sekä perheenjäsenten ja muu yksityiselämän suhteet kuuluvat säädöksen soveltamisen ulkopuolelle. Myöskään presidentin toimintaan tai kansanedustajan edustajatoimiin ei säädöstä sovelleta. (HE 19/2014 vp, 10.)

Suomen liittyessä Euroopan unioniin syrjinnästä tuli osa Suomen lainsäädäntöä, sillä EU pyrkii nimenomaan poistamaan kansalaisuuteen kohdistuvaa syrjintää ja edistämään sukupuolen välistä tasa-arvoa Euroopan yhteisön sisämarkkinoilla. Useissa kansainvälisissä sopimuksissa keskitytään tasa-arvon parantamiseen ja varmistamiseen työelämässä, jossa tapahtuu eniten syrjintää. Suomessa on näin säädetty eri lakeja (esimerkiksi työsopimuslaki (55/2001), valtion virkamieslaki (750/1994), jotka soveltuvat vain työelämään. (Ahtela, Bruun, Koskinen, Nummijärvi & Saloheimo 2006, 15–16.)

Alun perin yhdenvertaisuuslaki tuli voimaan vuoden 2004 alussa. Silloin toimeenpantiin neuvoston syrjintä- ja työsyryntädirektiivit. Syrjintädirektiivi piti si-

sällään periaatteet yhdenvertaisesta kohtelusta rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumatta ja työsyrijintädirektiivi sisälsi yhdenvertaisen kohtelun työssä sekä ammatissa. (HE 19/2014 vp, 7.) Uudistettu yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) on säädetty edistääkseen yhdenvertaisuutta, ehkäistäkseen syrjintää sekä tehostaakseen syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa (1 §). Lain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. (Yhdenvertaisuuslaki 8 §.) Myöskin rikoslain 11 luvun 11 §:ssä on säädös syrjinnästä, jonka mukaan ketään ei saa asettaa eriarvoiseen tai huonompaan asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, sukupuolisen suuntautumisen, kielen, sukupuolen, vammaisuuden, iän, perhesuhteiden, perimän tai terveydentilan perusteella. Ketään ei myöskään saa asettaa eriarvoiseen asemaan henkilön uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella (11:11 §).

Syrjintää voidaan erikseen arvioida yhdenvertaisuuslain ja rikoslain kannalta, koska yhdenvertaisuuslaissa oleva syrjinnän kieltö kattaa rikoslain rangaistussäännöstä laajemmin. Yhdenvertaisuuslain syrjintä ei välttämättä ole sellaiseenaan rangaistava rikoslain nojalla tarkastettuna, koska rikoksen rangaistavuus vaatii tahallisuutta. (HE 19/2014 vp, 58.) Uudistetussa yhdenvertaisuuslain 8 §:ssä on säädös syrjinnän kiellosta, joka vastaa suurimmaksi osin saman lain 6 §:ssä olevaa syrjinnän kieltoa, poikkeuksena lisäykset palvelussuhdelakiin sisältyvät ammattiyhdystoiminta, poliittinen toiminta ja perhesuhteet. Perhesuhteilla tarkoitetaan henkilön siviilisäätyä eikä sillä viitata esimerkiksi vanhemmuuteen tai raskauteen. Muita muutoksia on ilmaisu etnisestä tai kansallisesta alkuperästä muuttaminen pelkäksi alkuperäksi, joka kattaa etnisen, kansallisen sekä yhteiskunnallisen alkuperän sekä uskontoon ja vakaumukseen perustuva syrjinnän kieltö, jossa vakaumuksella tarkoitetaan elämänkatsomusta. (HE 19/2014 vp, 66.) Yhdenvertaisuuslain 9 ja 11–12 §:ssä on säännökset positiivisesta erityiskohtelusta ja erilaisesta kohtelusta, jotka tarkoittavat tietyn ryhmän tai vähemmistön asemaa ja olosuhdetta parantavia toimia, jotka edistävät yhdenvertaisuutta tai ehkäisevät syrjintää. Erityiskohtelun pitää olla tarkoin perusteltua

sekä tavoitteisiin nähden oikeasuhtaista, jotka arvioidaan tilanne- ja tapauskohtaisesti (HE 19/2014 vp, 69).

6.1 Välitön syrjintä

Yhdenvertaisuuslain 10 §:n mukaan syrjintä on välitöntä, jos jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin verrattuna johonkin toiseen, jota on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin, henkilöön liittyvän syyn perusteella. Epäsuotuinen kohtelu on jokin teko tai laiminlyönti (esimerkiksi jonkun palvelun epääminen tai rajoittaminen tai rasitteiden asettaminen), jossa henkilö asetetaan huonompaan asemaan. Työnantaja voi syyllistyä syrjintään, jos hän ei esimerkiksi työhaastatteluun kutsu tiettyyn vähemmistöön kuuluvia hakijoita tai jos opettaja arvostelee oppilaan opintosuoritusta ankarammin kuin muiden tämän etnisen alkuperän vuoksi. Säännös ei kuitenkaan vaadi, että jokaista henkilöä olisi kohdeltava samalla tavalla. Syrjintää ei esimerkiksi ole se, että elinkeinonharjoittaja palvelee asiakkaita eri kielillä. Epäsuotuisan kohtelun on perustuttava henkilöön liittyvän syyhyn, jotta se olisi välitöntä syrjintää. Välitöntä syrjintää arvioitaessa pitää eri tilanteiden olla vertailukelpoisia keskenään ja rinnastettavissa toisiinsa oikeudellisissa seikoissa. Vertailukohteen puuttuessa tapausta arvioidaan oikeudessa niin, että miten vastaavassa tilanteessa voitaisiin olettaa henkilöä kohdeltavan. (HE 19/2014 vp, 69–71.)

6.2 Välillinen syrjintä

Yhdenvertaisuuslain 13 § ja hallituksen esityksen (HE 19/2014 vp, 76) mukaan välillinen syrjintä on henkilön saattamista, henkilöön liittyvän syyn perusteella, muita epäedullisempaan asemaan tiettyjen etnisen alkuperän, uskonnon, vakaumuksen, vamman, iän tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Näennäisesti yhdenvertaisella säännöllä, perusteella tai käytännöllä on oltava puolueeton ja oikeudellinen tavoite ja käytettyjen keinojen pitää olla tarpeellisia sekä asianmukaisia. Ennen yhdenvertaisuuslain uudistusta säännöksessä käytettiin ilmaisua erityisen epäedullinen asema, joka muutettiin myöhemmin epäedul-

liseksi asemaksi vastaamaan direktiivien englanninkielistä ilmaisua. Tällä muutoksella haluttiin myös selventää termin tulkintaa. Lakipykälässä oleva sääntö viittaa oikeussääntöön ja esimerkiksi erilaisten yhdistysten sääntöön, peruste on päätöksiä ja määräyksiä ja käytäntö on puolestaan koulutusten ja palveluiden erilaista käytännön järjestelyä. Siitä onko käytäntö, peruste tai sääntö syrjivää voidaan arvioida laadullisesti tai määrällisesti. Esimerkiksi välillinen syrjintä voi olla sellainen työhakuilmoitus, jonka yhtenä vaatimuksena on voimassa oleva ajo-oikeus. On sanomatta selvää, ettei näkövammaiset pysty kyseistä vaatimuksesta täyttämään, mutta tässä esimerkissä vaatimuksella voi olla hyväksyttävät perusteet. Hyväksyttävänä pidetään esimerkiksi sellaista, jossa opiskelijoille, eläkeläisille tai varusmiehille tarjotaan alennusta ja muita etuuksia, koska tarkoituksena on tukea näihin ryhmiin kuuluvien henkilöiden kulttuurista ja sosiaalista osallistumista. (HE 19/2014 vp, 76–77.)

Seuraavassa korkeimman oikeuden esimerkki välillisestä syrjinnästä. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1981:II:33 A tuomittiin syrjinnästä maksamaan B:lle siitä aiheutunutta kärsimyksestä sakkoa. A oli kieltänyt naisen romani-asuun pukeutuneelta B:ltä pääsyn omistamaansa ravintolaan, koska A oli myöhemmin tutkinnassa kertonut, ettei hänen mielestään romaniasu ole sopiva ravintola-asu. Käräjäoikeuden mielestä ei voitu näyttää toteen, että A oli evännyt B:n pääsyn ravintolaan tämän etnisen alkuperän vuoksi, jolloin syytteet hylättiin. Tapaus päättyi hovioikeuteen, jossa katsottiin, ettei perinteinen romaniasu ole epäsiisti tai asiaton ravintolaan eikä B ollut käyttäytynyt häiritsevästi yrittäessään ravintolaan sisälle, jolloin A:lla ei ollut mitään syytä evätä B:n pääsyä ravintolaansa. Näistä seikoista hovioikeus oli katsonut A:n syyllistyneen syrjintään B:n etnisen alkuperän vuoksi. Korkein oikeus oli pysyttänyt hovioikeuden päätöksen, mutta korottanut sakon määrää.

7 Rangaistuksen koventamisperuste

Jos rikos tehdään tai se kohdistuu johonkin kansanryhmän ominaisuuteen tai identiteettiin eli rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta tai muu niihin rinnastettavasta vaikuttimesta voidaan rangaistusta koventaa (RL 6:5.4 §). Muita rangaistuksen koventamisperusteita on rikoksen suunnitelmallisuus, järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnan osana tehty rikos, palkkiota vastaan tehty rikos sekä rikoksen tekijän aikaisempi rikollisuus, jos tekijä uusii aikaisemman rikokseksensa, josta häntä on siitä tuomittu osoittaen näin piittaamattomuutta Suomen lainsäädäntöä kohtaan. (Tapani & Tolvanen 2016, 75.) Tässä luvussa keskitytään RL 6:5 §:n 4 momenttiin.

Lähtökohtaisesti koventamisperuste on säädetty vähemmistöryhmien suojaksi, mutta se voidaan soveltaa myös enemmistöryhmään kuuluvan henkilöön kohdistuvaan rikokseen, jos rikos on tehty siksi, että henkilö on kuulunut enemmistöryhmään. PL 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan. Tämän lain nojalla rasistinen vaikutin rikoksessa on raskauttava tekijä riippumatta rikoksen laadusta ja siitä, kehen tai mihin rikos kohdistuu. (Tapani & Tolvanen 2016, 86.) Tämä tarkoittaa sitä, että rasistinen vaikutin voi olla yhtä moitittavaa kohdistuessaan esimerkiksi sellaiseen viranomaiseen, joka selvittää rasistiseksi epäiltyä rikosta (HE 317/2010 vp, 37–38). Koventamisperusteen soveltaminen ei ole helppoa, koska rikoksen tekemisen vaikutin on oltava yhteydessä säännöksessä lueteltuihin perusteisiin. Lain esitöiden havainnollistamana sitä voidaan soveltaa esimerkiksi sellaiseen tapaukseen, jossa rikoksentekijä olettaa rikoksen kohteena olevan henkilön kuuluvan johonkin tiettyyn kansanryhmään tai vähemmistöön. On siis olemassa kahdenlaisia rikoksia, jotka on pystyttävä erottamaan toisistaan: 1) rikoksen vaikutin liittyy siihen, että uhri ominaisuuksiltaan tai identiteetiltään kuuluu johonkin kansan- tai vähemmistöryhmään, ja 2) rikok-

set, jotka kohdistuvat sattumanvaraisesti jonkin ryhmän jäseneseen. (Tapani & Tolvanen 2016, 86–87.)

Koventamisperusteen säännöstä ei ole rajattu vaan se periaatteessa kattaa kaikki rikostyypit, mutta luontevinta on soveltaa säännöstä niin, että se rajoittuu väkivaltarikoksiin ja rikoksiin, jotka vaikuttavat merkittävästi vähemmistöön kuuluvien turvallisuuteen tai vaikuttaa heidän toimeentulo- ja elinkeinomahdollisuuksiin. Koventamisperustetta ei voida käyttää rikoslaissa säädetyissä rikoksissa, jotka on säädetty nimenomaan vähemmistön turvaksi. Näitä ovat esimerkiksi joukkotuhonta ja sen valmistelu, kiihottaminen kansanryhmää vastaan ja syrjintä, koska näiden tunnusmerkistössä on jo otettu huomioon vähemmistöön kuulumisen ja suojan tarve. Puhutaan niin sanotusta kaksinkertaisesta kvalifioinnin kiellosta, jossa rangaistavuutta ei voida koventaa sillä perusteella, että rikos on perustunut esimerkiksi kansallisuuteen tai ihonväriin. (HE 44/2002 vp, 193.) Koventamisperustetta voidaan soveltaa esimerkiksi kunnianloukkaukseen tai laittomaan uhkaukseen, jolloin rangaistusta arvioitaessa otetaan huomioon rasistinen motiivi. Näiden edellä mainittujen rikosten asianomistajana on yksityishenkilö, kun taas esimerkiksi kiihottamisrikoksessa ei ole yksittäistä asianomistajaa. (Neuvonen 2015, 64.)

Koventamisperustetta ei ole todellisuudessa helppo soveltaa oikeuskäytännössä. Rikokset, jotka sisältävät rasistisia piirteitä, päätyvät hyvin poliisilta syyttäjälle esimerkiksi rikosnimikkeillä pahoinpitely tai vahingonteko. Kuitenkaan tapauksen edettyä oikeuskäsittelyyn eivät syyttäjät ole vaatineet rangaistuksen koventamisperustetta rasistiseen motiiviin viitaten joko siitä syystä, koska se on suhteellisen uusi lainkohta tai sen hyvin vähäisen käytön vuoksi. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että koventamisperustetta sovellettaisiin paljon enemmän, koska rasistisia piirteitä sisältävät rikokset eivät tule kovin usein viranomaisten ja oikeuden käsittelyyn. Tilastokeskuksen tietojen mukaan koventamisperusteen sisältävän lainkohdan astuttua voimaan vuonna 2004, vain harvoin on rangaistuksia kovennettu rasistisen motiivin perusteella. Vuosien 2004–2008 aikana vain yhteensä 38 kertaa. Syyttäjälaitokselta ei ole saatavilla tietoja siitä, kuinka usein syyttäjät ovat vaatineet rangaistuksen koventamista. (Peutere 2010, 351–352.)

8 Pohdinta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli vastata tutkimuskysymyksiin eli mitkä ovat tyyppilliset viharikokset, niihin liittyvät rasistiset motiivit ja niiden vaikutus rangaistukseen koventavasti. Toteutin työn lainopillista tutkimusta hyväksi käyttäen, joten lain, sääntelyjen, oikeuskäytäntöjen, oikeuskirjallisuuden, säädösten valmisteluaineistojen käyttäminen apuna oli hyvin keskeisessä asemassa. Aihe valikoitui melko nopeasti, koska halusin nimenomaan tehdä rikoslain rikoksesta opinnäytetyön. Viharikosten tutkiminen ei kuitenkaan ollut ensimmäinen vaihtoehto itselleni, koska se tuntui olevan liian läheinen aihe, kun ottaa huomioon minun etnisen alkuperän. Koska viharikos on hyvin ajankohtainen aihe, halusin sen vuoksi myös paneutua asiaan enemmän. Olenkin jonkin aikaa miettinyt, että onko oikeasti suvaitsemattomuus, levottomuus ja vihamielinen ilmapiiri turvapaikanhakijoita kohtaan kasvanut muihin vuosiin nähden, jos tarkastellaan pelkästään uutisten perusteella. Vaikka Suomessa viharikosten luvut olisivat vielä kohtalaisen maltillisia verrattuna esimerkiksi isompiin maihin, kuten Yhdysvaltoihin, on se suhteessa maan kokoon ja väkilukuun kuitenkin todella paljon. Viharikoksen aiheen ajankohtaisuuteen on vaikuttanut myös omalta osaltaan Donald Trumpin pääsy Yhdysvaltojen presidentiksi. Vaikkei tämä kuitenkaan suoranaisesti ole yhteydessä Suomeen millään tavalla, mutta Donald Trumpin ajamat lakimuutokset, erilaiset maahantulorajoitukset ja muut rajoitukset ovat vaikuttaneet eniten heidän omiin kansalaisiin, mutta myös muihin maihin ja niiden kansalaisiin. Esimerkiksi yhä enemmän uutisissa näkee, kuinka suunnaton ja tarpeetonta väkivaltaa ovat Yhdysvaltojen viranomaiset käyttäneet vähemmistöryhmää edustavaa henkilöä kohtaan. Suomessa ja varmasti myös muualla maailmassa ei todellisia viharikosten lukuja ole tiedossa, koska niin moni uhri vaikenee asiasta joko sen vuoksi, etteivät halua viranomaisten puheille tai muun pelkotilan vuoksi.

Viharikos ei ole terminä mitenkään tunnettu Suomen lainsäädännössä vaan enemmän puhutaan muukalaisvihasta, kiihottamisesta kansanryhmää vastaan,

syryinnästä tai kunnianloukkauksesta. Suomen lainsäädäntö viharikosten suhteen on hieman vanhanaikainen. Rikoslaissa oleva säädös kiihottamisesta kansanryhmää vastaan voidaan soveltaa suurimpaan osaan viharikoksista, mutta säännöksessä oleva ”rotu” on todella vanha sana kuvaamaan ihmistä. On todettu, että on olemassa vain yksi ihmisrotu, joten vaikka on ajateltu, että säännöksessä oleva rotu on selkeyden tai lain tulkinnan vuoksi jätetty säännökseen, mielestäni sitä ei ole tarvetta erikseen mainita muun tunnusmerkistön kanssa. Syryjintälaki on säädetty lähinnä naisten ja miesten välisen tasa-arvon sekä yhdenvertaisuuden vuoksi. Syryjintää koskevassa säädöksessä keskitytään enemmän työssä tai ammatissa tapahtuvaan syryjintään, mutta myös henkilön ominaisuuteen tai identiteettiin kohdistuvaan syryjintään. Eri tuomioistuimen ratkaisuja syryjintään liittyen löytyi useita, mutta ne kohdistuivat lähinnä työsyryjintään tai naisten ja miesten välisen tasa-arvolain rikkomiseen.

Kunnianloukkaus on hyvin laaja säännös, jota ei ole erityisesti laadittu vähemmistön suojaksi vaan sitä sovelletaan enemmän yleisellä tasolla tapahtuvaan henkilön tai tietyn henkilöryhmän kunnianloukkaukseen. Kunnianloukkauksessa oleva panetteleva ja solvaava viesti on suoraan yhteydessä kiihottamisrikokseen, sillä kiihottamisrikoksen yhtenä tunnusmerkistönä on panetteleva ja solvaava viesti. Kunnianloukkausrikoksissa on vaikeaa arvioida tahallisuutta eikä sille ole yhtenäistä linjaa. Kuitenkin siinä tarkastellaan olosuhteita ja myös muita tekijöitä, jotka sitten määrittelevät tahallisuuden. Olosuhdetahallisuutta sovelletaan valheellisen tiedon ja vihjauksen esittämisessä, jossa tieto tai vihjaus ei perustu lainkaan todellisuuteen. Tarkoitustahallisuutta sovelletaan taas sellaisessa tapauksessa, jossa toista henkilöä halveksutaan tai seurauksena on, että toinen joutuu halveksunnan kohteeksi, vaikkei ole sitä suoranaisesti tarkoittanut.

Viharikoksen uhriksi joutuneiden henkilöiden kynnys ilmoittaa poliisille on hyvin korkea. Syitä tähän voi olla lukuisia, mutta päällimmäisenä itselle tulee mieleen epäluottamus viranomaisiin ja heidän toimintaan tai pelko esimerkiksi rikoksen tekijää kohtaan. Esimerkiksi, jos etniseen ryhmään kuuluvat henkilöt ovat joutuneet ennenkin luottamaan viranomaisen toimintaan jossain tietyssä asiassa, mutta ovat kokeneet joutuneensa väärin kohdelluksi sen asian johdosta. Maahanmuuttajilla ja pakolaisilla epäluottamus voi johtua heidän oman maan viran-

omaisten vuoksi, jolloin he automaattisesti ajattelevat myös Suomen viranomaisten toimivan samalla tavalla. Seksuaalivähemmistöillä kynnyks on korkealla ehkä sen vuoksi, koska heitä kohtaan tapahtunut häirintä tai muu vastaava on tullut heidän lähiomaisten (perhe, sukulainen, naapuri, työkaveri, tuttu, ystävä) taholta. Sekä myös siksi, että he eivät halua julkistaa seksuaalista suuntautumistaan tai joutua näin ennakkoluulojen kohteeksi. Toisaalta nykyaikana viharikoksen kohteeksi joutuminen voi olla niin arkipäiväistä, jolloin tämäkin voi vaikuttaa uhrien haluttomuuteen ilmoittaa niistä.

Rangaistuksen koventamisperuste on ollut tärkeä uudistus ja lisäys lainsäädäntöön ei pelkästään viharikoksen kannalta vaan myös yleisen järjestyksen kannalta. Koventamisperustetta ei voida soveltaa niihin säännöksiin, jotka on säädetty jo valmiiksi vähemmistöjen suojaksi vaan sitä voidaan soveltaa muuhunkin rikoslain rikoksiin. Lisäksi koventamisperustetta voidaan soveltaa myös enemmistöön. Rasistinen motiivi toimii raskauttavana tekijänä missä tahansa rikoslain rikoksissa, jossa se voidaan tuoda konkreettisesti esille ja näyttää toteen. Koventamisperustetta on hyvin hankala soveltaa oikeuskäytännössä, sillä tuomioistuinten ratkaisuissa käytetään enemmän lieventävää rangaistusasteikkoa kuin koventavaa, koska sen perustelu ja toteen näyttäminen on vaikeampaa. Oikeustapauksen löytäminen sellaisesta rikoksesta, jossa on sovellettu rangaistuksen koventamisperustetta, oli hyvin hankala löytää. En itse ainakaan onnistunut löytämään sellaista tuomioistuimen ratkaisua, johon sitä on onnistuneesti sovellettu.

Opinnäytetyön alussa aihe tuntui helpolta, koska ajattelin aiheen olevan niin ajankohtainen, että siitä olisi helppo sen vuoksi kirjoittaa. Huomasin kuitenkin melko nopeasti, että juuri sen ajankohtaisuuden takia aiheesta ei löytynyt kuin hyvin vähän korkeimman oikeuden oikeustapauksia. Ne oikeuskäytännöt, jotka aiheeseen löysin, täydensivät kuitenkin tutkimustani sekä toivat esille hyvän esimerkin säädöksen soveltamisesta kyseessä olevaan lain kohtaan. Lisäksi oikeuskirjallisuutta löytyi hyvin niukasti ja suurin osa käsitteli vihapuhetta, koska se oli terminä enemmän tunnettu ja koska vihapuhe on myöskin hyvin yleinen viharikos. Vihapuhe on kuitenkin oma aihealueensa, josta on tehty entuudestaan jo opinnäytetyö.

Opinnäytetyötä tehdessä suurin haaste on ollut motivaation ylläpitäminen, koska ajan järjestäminen työlle on ollut varsin helppoa. En ollut asettanut itselleni mitään tarkkaa takarajaa työn valmistumiselle vaan työn edetessä asetin useita häilyviä takarajoja, joihin mennessä minun pitäisi tai olisi hyvä saada täytettyä jokin asettamani tavoite. Häilyvä takaraja sen vuoksi, koska tämä sitten vaihteli motivaation puutteen ja kiinnostuksen mukaan. Kasvava motivaatio ja mielenkiinto aiheeseen työn edetessä ajoi minut siihen, että sain vihdoin opinnäytetyön tehtyä. Huomasin, että miten mutkatonta aiheeseen paneutuminen oikeasti on sen jälkeen, kun löytää motivaation työn tekemiseen.

Tutkimusta on mahdollista jatkaa laajemmassa mittakaavassa esimerkiksi tarkastelemalla Pohjoismaiden vastaavanlaista lainsäädäntöä ja vertailla niitä Suomen lainsäädäntöön eroavaisuuksien ja yhtenäisyyden kannalta. Miten yleistä viharikokset ovat Pohjoismaissa ja miten he suhtautuvat siihen? Mitä muutoksia Suomen lainsäädäntöön voitaisiin tehdä viharikosten suhteen, kun verrataan niitä muihin maihin? Näin saataisiin laajempi näkemys aiheeseen sekä voitaisiin verrata ja mahdollisesti uudistaa lakia viharikosten osalta.

Lähteet

- Ahtela, K., Bruun, N., Koskinen, P. K., Nummijärvi, A. & Saloheimo J. 2006. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Helsinki: Talentum.
- Frände, D., Matikkala, J., Tapani, J., Tolvanen, M., Viljanen, P. & Wahlberg, M. 2014. Keskeiset rikokset. Helsinki: Edita.
- HE 184/1999 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi
- HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
- HE 317/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan, joka koskee tietojärjestelmien välityksellä tehtyjen luonteeltaan rasististen ja muukalaisvihamielisten tekojen kriminalisointia, hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laeiksi rikoslain ja tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 15 §:n muuttamisesta.
- HE 19/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.
- HE 19/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle yhdenvertaisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Heiskanen, J. 2010. Kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Julkaisussa Kirjoituksia viestintäoikeudesta. Toim. P. Tiilikka & J. Siro. Helsinki: Helsingin hovioikeus, 25—40. Viitattu 26.4.2018.
https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/kirjoituksiaviestintaoikeudesta2010/L8zKqWHAV/Kirjoituksia_viestintaoikeudesta_2010.pdf.
- Helsingin hovioikeus 20.6.2000 R 89/684.
- Helsingin hovioikeus 22.9.2009 R 08/1382.
- Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2010. Kirjoitetaan juridiikkaa. Hämeenlinna: Talentum.
- Itä-Suomen hovioikeus 25.4.2013 R 12/492.
- Kansallisbiografia. 2002. Ehrström, Karl Gustaf. Viitattu 30.4.2018.
<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3182>.
- KKO 1981:II:33.
- KKO 2011:71.
- KKO 2012:58.
- Kouvola hovioikeus 6.2.2013 R 12/385.
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986.
- Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä 460/2003.
- Mäntymaa, E. 2016. Rasismi räiskähti vuonna 2015 – Suomen viharikoksissa 53% kasvu. Yle uutiset. Viitattu 4.5.2018.
<https://yle.fi/uutiset/3-9273777>.
- Neuvonen, R. 2015. Vihapuhe Suomessa. Porvoo: Edita.
- Peutere, L. 2009. Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2008. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 85. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere.

- Peutere, L. 2010. Rasistinen motiivi rangaistuksen koventamisperusteena – tutkimus Helsingissä vuonna 2008 poliisin tietoon tulleista rikosepäilyistä. Oikeus 4/2010. Viitattu 5.5.2018.
<https://www-edilex-fi.tietopalvelu.karelia.fi/oikeus/7516.pdf>.
- Perustuslaki 731/1999.
- Poliisin ammattikorkeakoulu. Tietoon tulleen viharikollisuuden määrä tasaantui. 2017. Viitattu 26.4.2018.
http://www.polamk.fi/polamk_tiedottaa/1/0/tietoon_tulleen_viharikollisuuden_maara_tasaantui_64810.
- Rauta, J. 2017. Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2016. Tampere: Juvenes Print. Viitattu 24.4.2018.
http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/134374/POLAMK_katsauksia_12_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Rikoslaki 39/1889.
- Sisäasiainministeriö. 2008. Turvallinen elämä jokaiselle. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Valtioneuvoston yleisistunto 8.5.2008. Sisäasiainministeriön julkaisuja 16/2008. Viitattu 5.5.2018.
https://www.keskisuomi.fi/filebank/10637-Turvallinen_elama_jokaiselle-Sisaisen_turvallisuuden_ohjelma_8_5_2008.pdf.
- Tapani, J. & Tolvanen, M. 2016. Rikosoikeus – rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Helsinki: Talentum Pro.
- Viharikos. 2014. Viitattu 25.01.2018.
<https://www.riku.fi/fi/erilaisia+rikoksia/viharikos/>.
- Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.